

Сабырова К.Ж.

**АВТОТРАНСПОРТ КАРАЖАТТАРЫНЫН ТЕХНИКАЛЫК АБАЛЫН УТУРУМДУК
КӨЗӨМӨЛДӨӨСҮНҮН УКУКТУК СУРООЛОРУ**

Сабырова К.Ж.

**ТЕКУЩИЕ ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ КОНТРОЛЯ ТЕХНИЧЕСКОГО СОСТОЯНИЯ
АВТОТРАНСПОРТНЫХ СРЕДСТВ**

K.Zh. Sabyrova

**CURRENT LEGAL ISSUES OF CONTROL OF TECHNICAL CONDITION
OF VEHICLES**

УДК: 347.463:656.1+349.6](575.2)

Макалада автор Кыргызстанда 2012-жылы жеңил автоунааларга карата техникалык кароо жоюлганын туура эместигин аныктайт. Айлана-чөйрөнү коргоо жана адамдын ден-соолугуна зыян келтирбеш максатында сөзсүз техникалык кароо киргизүү зарыл деп эсептейт.

Негизги сөздөр: *автотранспорттук каражаттардын коопсуздугу, жол кыймылын коопсуздугу, техникалык кароо; айлана-чөйрөнү коргоо.*

В статье автором обосновывается введение обязательного техосмотра автомобилей, которая стала добровольной в соответствии с решением Правительства Кыргызстана в 2012 году. Автор констатирует, что отмена обязательного техосмотра приносит большой вред окружающей среде и здоровью человека.

Ключевые слова: *безопасность транспортных средств; безопасность дорожного движения; технический осмотр; охрана окружающей среды.*

In the article the author substantiates the introduction of compulsory inspection of cars, which was voluntary, in accordance with the decision of the Kyrgyz Government in 2012. The author notes that the abolition of mandatory inspection brings great harm to the environment and human health.

Key words: *vehicle safety; road safety; technical inspection; environmental protection.*

“Кыргызстанда жеңил автоунааларга карата техникалык кароо жоюлса, калк 141 миллион сом үнөмдөп калат”, – деген Жогорку Кеңештин отурумунда Экономика жана монополияга каршы саясат министрлигинин статс-катчысы А.Курманова. Анын айтымында, республикада техникалык кароо 280 миңден ашык жеңил автоунаалар үчүн жоюлган [1].

Эске сала кетсек, Өкмөт тарабынан демилгеленип жаткан тийиштүү мыйзам долбоорун парламент 6-апрелде 2012 жылы үч окууда кабыл алган болчу. Мыйзам долбоору кооптуу жүктөрдү, жүргүнчүлөрдү ташуу боюнча, ошондой эле такси катары ишкердик максатында пайдаланылган автоунаалардан тышкары транспорт каражаттарына техникалык кароону жоюу каралган.

«Жерде жүрүүчү транспорт каражаттарынын коопсуздугу боюнча Кыргыз Республикасынын Техникалык регламенти» [2], КР 2009-жылдын 29-

майындагы №178 Мыйзамынын 2-беренесине ылайык, *техникалык кароо* – транспорт каражатын кароо, анын техникалык документтерин текшерүү жана зарыл учурларда ушул жерде жүрүүчү транспорт каражатын текшерүү жана/же сыноо аркылуу, техникалык регламенттердин талаптарына ылайыктуулугун, анын ичинде техникалык регламенттин талаптарында белгиленгенге ылайык комплекттелишин же тиешелүү жабдыктар, документтер жана коопсуздук каражаттар менен камсыздалгандыгын белгилөөчү жол-жобо.

“Жерде жүрүүчү транспорт каражаттарынын коопсуздугу боюнча Кыргыз Республикасынын жаппы техникалык регламент” жөнүндө Кыргыз Республикасынын Мыйзамына өзгөртүүлөрдү жана толуктоолорду киргизүү тууралуу» Кыргыз Республикасынын 18.05.2012 №61 Мыйзамынын 10-беренесинин талаптарына ылайык жерде жүрүүчү транспорт каражаттарынын [3] техникалык кароодон өтүүсү ыктыярдуу негизде аныкталган. Башкача айтканда, 2012-жылы коркунучтуу жүктөрдү жана жүргүнчүлөрдү (анын ичинде такси) ташуучу транспорттордон тышкары, бардык автомобилдердин милдеттүү түрдө техникалык кароодон өтүүсү алып салынган. Мындай чечимдин себеби катары автомобилдердин техникалык кароосу, ал көпчүлүк учурларда транспорттук каражаттын өзүн кароосуз, формалдуу жүргүзүлгөндүктөн эң бир паралуу иш чарага айланып калганы жөнүндө жарандар тарабынан түшкөн даттануулардын санынын көбөйүп кеткени айтылган.

Бирок мыйзамга өзгөртүүлөр абдан шашылыш киргизилген, анткени өлкөдө «Кыргыз Республикасындагы техникалык жөнгө салуунун негиздери жөнүндө» [4] Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын талаптарына ылайык аккредиттелген бир дагы диагностикалык борбор болгон эмес. Техникалык кароо функциясын ЖКК убактылуу кайтарып берүүдөн башка альтернатива болгон эмес. Анан жерде жүрүүчү транспорт каражаттарынын өз убагында техникалык кароодон өтүүсүн, жеке ишкердик үчүн жагымдуу жагдайларды түзүү максаттарында «Ички иштер органдары жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамын, «Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин Жол-кайгуул кызма-

тына 2013-жылы жерде жүрүүчү транспорт каражаттарын техникалык кароодон өткөрүүгө убактылуу ыйгарым укуктарды берүү жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 13.06.2013-жылкы №348 токтомун жетекчиликке алуу менен, 3013-жылдын аягына чейин жерде жүрүүчү техникалык каражаттардын техникалык кароосун жүргүзүүгө ыйгарым укук берилген болчу.

Маалымат үчүн: 2013-жылдын 13.06 тартып 2013-жылдын аягына чейин Кыргыз Республикасынын ИИМ ЖКК тарабынан 48 374 жерде жүрүүчү транспорттук каражаттарынын бирдигинин техникалык кароосу жүргүзүлгөн, анын ичинде юридикалык жактардын – 6088 жүк ташуучу автомашиналары, 3728 жеңил автомашиналары, 516 автомобилдик чиркегичтер, 34 мототранспорттук каражаттар; жеке адамдардын – 14315 жүк ташуучу автомашиналары, 21267 жеңил машиналары, 807 автомобилдик чиркегичтери, 115 мототранспорттук каражаттары жана 1504 атайын автомобилдери болгон.

Биздин республикада техкароону жүргүзүүгө тийиштүү маселелер Жогорку Кеңеште катуу талкуунун предмети болгон, анда техкароону жүргүзүү коррупциялык жемкана [5] болуп саналары ачык айтылган.

ИИМ Жол-кйгуул кызматынын Басма сөзкатчысы Т. Оморов алардын ведомствосу жеке адамдардын машиналарынын техкароосун милдеттүү түрдө жүргүзүүнү зарыл деп эсептээрин белгилеген. ЖККда бул жолдордогу кырдаалды сөзсүз түрдө өзгөртөт деп ишенишет. Машиналардын техкароосун жыл сайын өткөрүү милдеттүү болушу керек. Анткени көптөгөн жол-транспорттук кырсыктар машиналардын техникалык жактан оң эместиктеринен – тормоздук тутумунун иштебей калганынан жана башка ушул сыяктуу себептерден улам болуп жатат. Жолдордогу абал машиналардын техникалык абалдарына дагы көз каранды. Бишкекте машиналар жолдун чок ортосунда бузулуп калып, токтоп турушкандыктарына күбө болуп эле жүрбөйбүзбү» – деп түшүндүрдү басма сөз катчысы [6].

XX кылымдын акырында бир катар окумуштуулар техникалык жактан кароо функциясын ИИМден башка уюмдарга өткөрүп берүүнүн механизмдерин иштеп чыгышкан. С. Е. Мельников автотранспорттук каражаттардын техникалык кароосун өткөрүү боюнча функцияларды өзүн өзү жөнгө салуучу уюмдардын [7] мүчөлөрү болуп калуусу тийиш болгон диагностикалык станцияларга өткөрүп берүүнүн мүмкүнчүлүктөрүн караштырган. М. Е. Молодых «Россия Федерациясында мамлекеттик техникалык кароо: административдик-укуктук жөнгө салуу» деген эмгегинде техникалык кароону камсыздандыруучу компанияларга [8] өткөрүп берүүнү сунуш кылган. Айрым авторлор жеңил автомобилдерди (уруксат берилген максималдуу салмагы 3500 т. чейинки) жана мотоциклдерди [9] техникалык кароодон өткөрүүдүн баш тартууну сунуш кылышат.

Автотранспорт атмосферанынын булганышынын кыйла ургалдуу жана туруктуу өсүп бара жаткан булагы бойдон калууда, анткени алардын эскирип-жешилгендигинен, жолго чыгардагы көзөмөлдүн начардыгынан, мамлекеттик техникалык кароо жана техникалык тейлөө тутумдарынын натыйжасыздыгынан улам автомобилдердин чейрегинен ашууну ууландыруучу жана түтүндүүлүк ченемдеринин ашыгы менен эксплуатацияланууда.

Кыргыз Республикасындагы айлана чөйрөгө автотранспорттун таасир этүүсү көп жагынан ташуулардын ургалдуулугуна жана транспорттук каражаттардын паркынын техникалык абалына, транспорттук кызмат көрсөтүүлөрдүн өсүшүнө жараша аныкталат. Жеке транспортту кошуп алганда, жыл сайын автотранспорттун иштешине кеткен күйүүчү майдын көлөмү 400–600 миң тонна шарттуу отунду түзөт. Иш жүзүндө пайдаланылган күйүүчү майдын 99%ы автомобилдик бензинге жана дизелдик күйүүчү майга туура келет. Транспорттук агымдын абдан жогорку жыштыгы атмосфералык абанын абалына терс таасирин тийгизет.

Ошентип, мыйзамда каралган техникалык кароонун өз ыктыярдуулугу транспорттук каражаттардын негизги бөлүгүнүн техкароодон өтпөөсүнө алып келди, жана ошондой эле автомобилдердин курчап турган айлана чөйрөнү коргоо талаптарына ылайыктуулугу дагы текшерилбей калды.

Ошонун өзүм менен, «Жерде жүрүүчү транспорт каражаттарынын коопсуздугу боюнча Кыргыз Республикасынын жалпы техникалык регламенти» КР 2009-жылдын 29-майындагы №178 Мыйзамынын 11-беренесинин талаптары бузулууда, анда техникалык кароону өткөрүүдө жерде жүрүүчү транспорттук каражаттын кыймылдаткычынан ыргытылуучу зыяндуу заттардын деңгээлинин транспорттук каражаттарга коюлуучу талаптарга ылайыктуулугун баалоо жүзөгө ашырылат.

Мындан тышкары, транспорттук каражаттарды эксплуатацияга коё берүү боюнча жана жол кыймылынын коопсуздугун камсыз кылуу боюнча кызмат адамдарынын милдеттеринин негизги жоболору жол кыймылына катышуучу транспорттук каражаттардын техникалык абалдарын жана жабдууларын жол кыймылынын коопсуздугуна жана айлана чөйрөнү коргоого тийиштүү бөлүктөрүндө жөнгө салат, алар аларды техникалык эксплуатациялоо боюнча тийиштүү стандарттардын, эрежелердин жана жетектемелердин талаптарына жооп берүүлөрү тийиш [10].

Буга чейин айтылгандай, азыркы убакта техникалык кароону «Кыргыз Республикасындагы техникалык жөнгө салуунун негиздери жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамынын талаптарына ылайык аккредиттелген диагностикалык борборлор жүргүзүшөт.

Биздин мыйзам чыгаруучулардын көңүлүн Япониянын тажырыйбасына бургубуз келет, анда техкароо мындайча жүзөгө ашырылат. Биринчи – түздөн-түз мамлекеттик транспорттук башкармалык-

ка келишет. Экинчи – өз машиналарын ТК берүүгө мамлекеттик лицензиясы бар «жеке менчикчилерге» өткөрүп беришет. Үчүнчү – лицензиясы жок жеке менчикчилерге өткөрүп беришет, бирок алар сиздин ордуңузга сиздин машинаңызды мамлекеттик башкармалыкка алпарып беришет.

Рыноктук мамилелердин өнүгүүсүнүн, менчик формаларынын көп түрдүүлүгүнүн шарттарында, ар бир айдоочуда өзүнүн каалоосу боюнча техкароодон өтүү үчүн операторду тандап алуу укугу болушу керек. Ошондуктан, мамлекеттик органдарга, анын ичинде КР ИИМ ЖКК техкароону өткөрүү боюнча ыйгарым укук берилиши толук мүмкүн деп эсептейбиз, анын үстүнө теңкароону жүргүзүү үчүн ЖКК материалдык-техникалык баазага ээ, жана аны жүргүзүү мамлекеттик бюджетти толтуруунун кошумча булагы болуп калышы мүмкүн.

Жогоруда айтылгандарды жыйынтыктоо менен, жолдордогу кырдаалды реалдуу жакшыртуу үчүн төмөнкүлөр зарыл экенин белгилей кеткибиз келет:

- биринчиден, техникалык диагностоону жүргүзүүдө мүмкүн болушунча адам факторуна жол берилбөөсү тийиш;

- экинчиден, жана бул биринчи даражадагы мааниге ээ болот – транспорттук каражаттардын ээлеринин техникалык кароого карата мамилелеринин өзүн өзгөртүү керек. Жолжобо «акчаны берип» анын ордуна кандайдыр бир документ же техпаспортко жазуу алуу менен чектелбеши керек. Техкароонун негизги милдети – транспорт каражатынын жолдогу коопсуздугун камсыз кылуу. Айдоочу өзү анын автомобили тез-тез текшерүүдөн өткөрүлүп жана толук оң абалда жүрүүсүнө кызыкдар болушу керек.

Жол кыймылынын коопсуздугун пропагандалоону күчөтүү, машинанын ээсинин социалдык жоопкерчилигин жогорулатуу зарыл. Ар бир айдоочу өтө коркунучтуу каражаттын ээси катары ал өзүнүн жүргүнчүлөрүнүн, ошондой эле кыймылдын башка катышуучуларынын өмүрү жана ден соолуктары үчүн жоопкерчиликти ээнин абдан так түшүнүшү керек. Автомобилдин техникалык абалын ак ниеттүүлүк менен чынчыл жана объективдүү диагностоо гана анын оң абалда жүрүүсүнө кепилдик бере алат.

Адабияттар:

1. Чолпон Сулайманова «Айдай Курманова: “Кыргызстанда жеңил автоунааларга карата техникалык кароо жоюлса, калк 141 миллион сом үнөмдөп калат”» <http://www.kabar.kg/kvr/economics/full/24359>
2. «Жерде жүрүүчү транспорт каражаттарынын коопсуздугу боюнча КР Техникалык регламенти», КР 2009-жылдын 29-майындагы №178 Мыйзамы
3. Жерде жүрүүчү транспорт каражаты – жерде жүрүүчү трактор жана өзү жүрүүчү техникалык машиналар менен бирге жүк жана жүргүнчүлөрдү ташуу үчүн ылайыкташкан транспорттук каражат. Темир жолдо жүрүүчү, ошондой эле кубаттуулукту стационардык булактан алуучу электрдик кыймылга келтирүү менен транспорттук каражаттар (троллейбустар) жерде жүрүүчү транспорт каражаттарына кирбейт. //КР 2009-жылдын 29-майындагы № 178 Мыйзамы N 178 "Жерде жүрүүчү транспорт каражаттарынын коопсуздугу боюнча КР жалпы техникалык регламент" .
4. КР 2004-жылдын 22-майындагы №67 Мыйзамы "КР техникалык жөнгө салуунун негиздери жөнүндө". КР Мыйзамдарынын редакцияларында 16 ноября 2009 года № 299, 14 октября 2011 года № 171, 15 ноября 2014 года №153, 25 декабря 2014 года N 163.
5. [Айганыш Абдыраева](http://www.knews.kg/society/57721). Жеңил автомашиналар үчүн жыл сайын милдеттүү техкароодон өткөрүүнү киргизүү коррупциялык жемкананы гана түзөт – депутат. 2-декабрь 2014-ж., // <http://www.knews.kg/society/57721>
6. [Айганыш Абдыраева](http://www.knews.kg/society/57781_nazad_v_proshloe_ob_yazatelnyiy_tehosmotr_mashin/) Артка карай өткөнгө: машиналардын милдеттүү техкароосу 3-декабрь 2014-ж.,// http://www.knews.kg/society/57781_nazad_v_proshloe_ob_yazatelnyiy_tehosmotr_mashin/
7. Мельников С.Е. Правовые и организационные проблемы технического осмотра автотранспортных средств. М., 2007.
8. Молодых М.Е. Государственный технический осмотр в РФ: административно-правовое регулирование: дис. . канд. юрид. наук. Саратов, 2005.
9. Затолокин А.А. «Некоторые вопросы совершенствования услуг в сфере безопасности дорожного движения». Журнал «Общество и право», Выпуск № 1 (43) / 2013
10. Транспорт каражаттарын пайдаланууга чыгаруу боюнча жана кызмат адамдарынын жолдо жүрүүнүн коопсуздугун камсыздоодогу милдеттери боюнча Негизги жоболор. //КР Өкмөтүнүн 1999-жылдын 4-августундагы №421 токтому менен бекитилген. КР Өкмөтүнүн 3-март 2009-жыл N 136 редакциясында.

Рецензент: д.ю.н., профессор Шаршеналиев А.Ш.